

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport
2017

KOLARHAGEN, ÖSTRA MALMABERG

Ombyggnations påverkan på Kolarhagens kulturhistoriska värden

Kulturhistorisk utredning

Barrträdet 1, Lövträdet 1, Trädkronan 1-2
Västerås kommun
Västmanlands län

Victoria Bly

KOLARHAGEN, ÖSTRA MALMABERG

Kulturhistorisk utredning

Barrträdet 1, Lövträdet 1, Trädkronan 1-2
Västerås kommun
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 180007

Victoria Bly

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlsgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2017

Omslagsfoto: Punkthus och Lamellhus inom Barrträdet 1 i Kolarhagen, östra Malmaberg, mars 2018. BildID: vlm-kmvvb-1001.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Victoria Bly, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet i2017/00463.

INNEHÅLL

INLEDNING	1
HISTORIK	3
Byggandet i Sverige	3
1950-talets arkitektur.....	3
Byggandet Västerås.....	4
Malmabergs framväxt	5
BESKRIVNING.....	8
Lamellhus	9
Loftgångshus	12
Punkthus	14
Skivhus	16
KULTURHISTORISK VÄRDERING	18
KONSEKVENSBESKRIVNING	19
Bedömningsgrader för konsekvensanalys.....	19
Sammanställning av planerade åtgärder och antikvarisk bedömning	19
Lamellhus	20
Loftgångshus	22
Punkthus	24
Skivhus	26
SAMLAD REKOMMENDATION	28
BILAGA 1.....	29
LITTERATUR OCH KÄLLOR.....	31

INLEDNING

Västmanlands läns museum har fått i uppdrag att utföra en kulturhistorisk utredning med konsekvensanalys i samband med ombyggnation av flerbostadshus inom fastigheterna Barrträdet 1, Lövträdet 1 och Trädkronan 1-2, östra Malmaberg, Västerås. Området inkluderar fem lamellhus, fyra punkthus, tre loftgångshus och ett skivhus. Byggnaderna, som uppfördes 1955, gick på 1980-talet igenom en omfattande fasadrenovering, vilket resulterade i utbyte av fasadkulörer och i vissa fall även fasadmateriel. Bostadsrättsföreningen Kolarhagen är beställare av föreliggande rapport och önskar bygga ut befintliga balkonger på samtliga flerbostadshus inom fastigheterna. I samband med det renoveras och omgestaltas även fasaderna. Arkitektbyrån Anders Holmberg arkitekter har arbetat fram förslaget till dessa arbeten. Syftet med den kulturhistoriska utredningen är att identifiera områdets kulturhistoriska värden, samt att utreda vilken effekt det liggande förslaget kan få på dessa.

Följande arbete är utfört av byggnadsantikvarie Victoria Bly under mars månad 2018. Fotografering på plats gjordes 7 mars 2018. Samtliga flerbostadshus som ligger inom fastigheterna är fotograferade exteriört. Under platsbesöket studerades även äldre bildmaterial, samt en filminspelning från byggnadernas uppförande. Arkivmaterial har inhämtats från Västmanlands läns museums arkiv samt Västerås stadsarkiv. Rapporten inkluderar historik, beskrivning av området, bedömning av kulturhistoriska värden, konsekvensanalys, samt Västmanlands läns museums fortsatta rekommendationer.

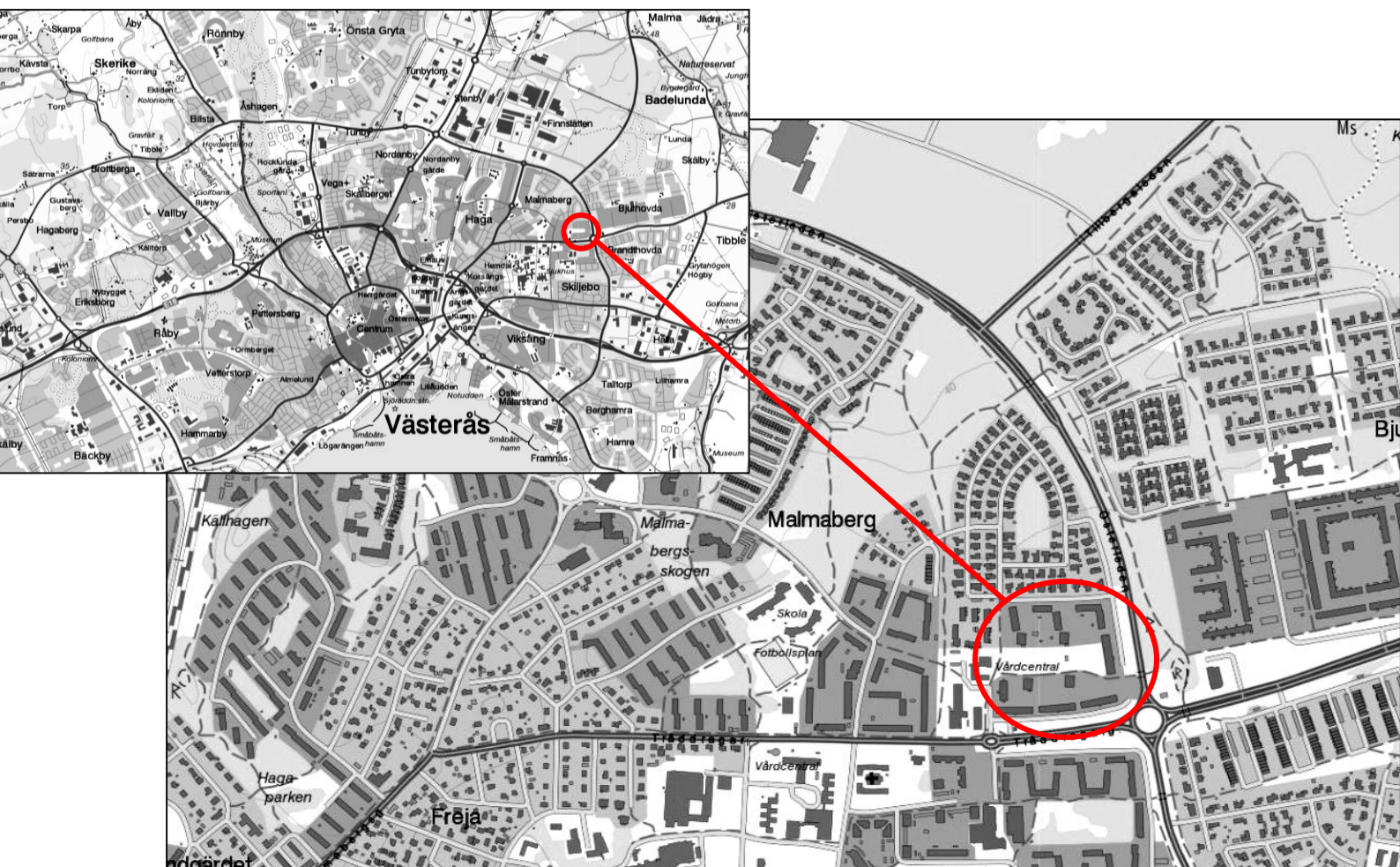

Bild 1: Kolarhagens placering i Västerås stad, samt i stadsdelen Malmaberg, markerat med röd ring. Lantmäteriet 2017.

HISTORIK

Östra Malmaberg växte fram i mitten på 1950-talet. Loftgångshuset till vänster i bild hade fältindelad fasad, och punkthusen, varav ett till höger i bild, hade fasad med vita klinkerplattor. Källa: Västerås stadsarkiv, AVL2180.

Byggandet i Sverige

Under 1950-talet började byggandet i Sverige att övergå från hantverksmässiga till industriella metoder, och stora byggföretag kom att använda prefabricerade byggelement i allt större utsträckning. 1940-talets grannskapsplanering fortsatte på 1950-talet, och nya stadsdelar började utformas som mindre samhällen. Gemensamhetsutrymmen och stora öppna gårdar för de boende eftersträvades i stadsplaneringen. Bebyggelsen centrerades ofta kring ett torg eller en affärsgata, med flerbostadshusen närmast centrum och småhusen runt om. Torgen var centrala i främst förorternas planering, men även stadsdelarnas. Invånarna skulle få så omfattande service som möjligt i sin närhet.

1950-talets arkitektur

Arkitekturen blev mer varierad under 1950-talet än under 1940-talet, med både traditionella drag och utpräglad modernism. Byggnadsvolymerna behandlades ofta som skulpturer i landskapet. 1950-talet karaktäriseras dels av lekfulla former i arkitekturen, men även av symmetri och enkelhet. Spritputsade fasader, indragna balkonger, symmetriska fönsterindelningar och konstfulla räcken i järnsmide är typiska för decenniet. Variation skapades i enhetliga bebyggelseområden med bl.a. olika hushöjder, fasadmaterial och kulörer.

Från 1950-talet finns det många exempel på experimentbyggen, med fokus på hustyper, material och planlösningar.

Flerbostadshusen byggdes vanligen i form av punkthus eller lamellhus, och mellan husen sparades den naturliga topografin och växtligheten. Fasaderna fick ofta olika variationer av puts i dova kulörer. Spritputs, ädelputs och borstad puts i brunt, rött, grågult och grågrönt var vanligt. Ibland delades fasaden in i ett rutnätsmönster av ljus- eller slätputsade horisontella och vertikala band och fönsteromfattningar. Takfot och sockel markerades och på sadeltaken lades oftast tegel. De vanliga indragna balkongerna gav variation i fasaderna och mer skyddade balkonger.

Lägenheterna i loftgångshusen inom Trädkronan 1 har två våningar, vilket resulterar i att varje lägenhet har en våning med loftgång och en våning med balkong. Källa: Västerås stadsarkiv, AVL1583.

Byggandet Västerås

Under perioden 1950 till 1960 ökade Västerås befolkning med 30 %, från cirka 60 000 till närmare 80 000 personer, vilket fick stora effekter på utbyggnaden av stadens stadsdelar. Byggandet skedde främst i stadens ytterområden, och större områden med flerbostadshus tillkom inom Skiljebo, Haga Norra, Gideonsberg, Skallberget, Jakobsberg, Vetterstorp och Malmaberg.

En stadsplaneringsidé som påverkade byggandet av flera områden i Västerås var trafikseparering, vars princip gick ut på att separera biltrafiken från gång- och cykelvägarna. Boenden i områdena skulle kunna ta sig till grannar och affärer utan att behöva korsa en bilväg,

och ofta bands olika stadsdelar samman genom viadukter endast för gångare och cyklister. De första områden där detta tillämpades i Västerås var Krumeluren på Västermalm, östra Malmaberg, och även norra Skiljebo.

Malmabergs framväxt

Kolarhagens kvartersgård, omsluten av loftgångshusen, lamellhusen och skivhuset, fick till stor del behålla sin ursprungliga topografi och flertalet tallar sparades vid anläggandet, vilket var ett vanligt ideal under 1950-talets byggande. På bilden syns även punkthusens ursprungliga klinkerfasad och vita kulör, samt balkongernas ursprungliga blå färgsättning som på bilden varierar i två nyanser. Källa: BRF Kolarhagen. Årtal okänt.

Malmabergs bebyggelse växte fram under en 40-års period. Den första bebyggelsen anlades under 1920-1930-talen, då stadsdelens sydöstra del med egnahemshus påbörjades. På 1940-talet började flerbostadshus intill villorna att byggas, och på 1950-talet bebyggdes både norra och östra stadsdelen med flerfamiljshus. I anslutning till flerbostadshusområdet i östra stadsdelen, där fastigheterna för rapporten ligger, anlades ett affärs- och servicecentrum, *Odensviplatsen*, vilket var typiskt för dåtidens grannskapsplanering.

Flerbostadshusen i östra Malmaberg som uppfördes vid mitten på 1950-talet var fyra punkthus, fem lamellhus, tre loftgångshus samt ett skivhus. Lamellhusen utformades med putsfasad i grå och ljusblå puts med gula balkongfronter, och punkthusens fasader var klädda med vita klinkerplattor på betongskivor som monterades på fasaden. Arkivmaterial som visar de ursprungliga fasadmaterialet och kulörerna på loftgångshusen och skivhuset har inte lyckats inskaffas inför aktuell rapport. Balkongerna på samtliga byggnader utformades som indragna, bortsett från loftgångshusen som uppfördes med utanpåliggande balkonger, liksom även loftgångarna. Loftgångshusens och lamellhusens tak erhöll typen motfallstak, medan punkthusen och skivhuset byggdes med plana tak.

I bakgrunden syns lamellhusen med sitt motfallstak, infällda balkonger och putsfasad i grått och ljusblått. Källa: BRF Kolarhagen. Årtal okänt.

Vid östra Malmabergs planläggande eftersträvades en större trafiksäkerhet och ostördhet, vilket man uppnådde genom att särskilja körtrafiken och gångtrafiken i enlighet med trafiksepareringsidealet. Denna princip ledde till att flerbostadshusens grupperades innanför en bostadsgata och kring en central park, med tillgång till butiker och allmänna anläggningar.

Lamellhusens fasader hade ursprungligen ett geometriskt mönster med trianglar i varierande form och storlek. Källa: BRF Kolarhagen. Årtal okänt.

Området är ett exempel på de arkitektoniska och byggnadstekniska experimentella tendenserna som blev vanliga i efterkrigstidens Sverige. Byggherren Svenska Riksbyggen utformade hustyperna och deras gruppering utifrån deras planer att fortsätta utvidga en del betydelsefulla byggnadstekniska och produktionsmässiga försök med standardiserade monteringsfärdiga byggelement. Exempel på detta är badrummen till punkthusen som levererades i färdiga moduler, som sedan endast behövde monteras på rätt plats.

På 1980-talet var flera av flerbostadshusen i stort behov av underhåll. Bland annat hade klinkerfasaderna på punkthusen börjat ramla av på grund av den instängda fukten som betongplattorna orsakade. Vid denna period erhöll lamellhusens putsfader ny färgsättning i gröngult och rosa, och balkongfronterna på samtliga byggnader byttes ut. Punkthusen och skivhuset kläddes med en plåtfasad, i ljust blå och ljust rosa kulör, och balkongfronter i en orange respektive mörkröd kulör.

BESKRIVNING

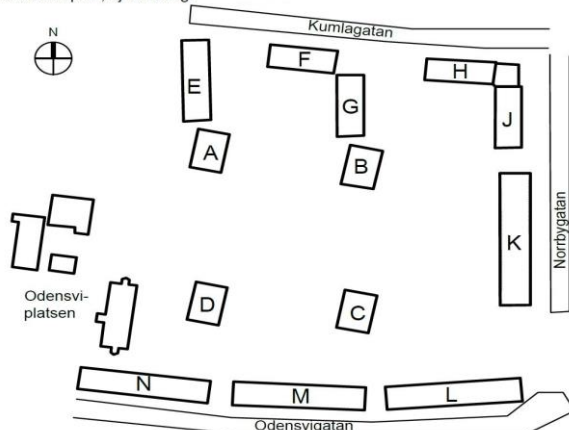

Punkthus och loftgångshus inom Trädkronan 1 och 2 (hus C och M, se situationsplan). Den kuperade innergården planerades som en öppen gemensamhetsyta. Vlm-kmvvb-1053.

Flerbostadshusen inom fastigheterna Barrträdet 1, Lövträdet 1 och Trädkronan 1-2 uppfördes kring 1950-talets mitt. De långa huskropparna placerades som en ram runt ett grönum, som består av en kvartersgård med bevarad skogsmark, men också bebyggelse i form av de fyra punkthusen i tio våningar i ett indraget läge på gården. Deras spridda placering skapar stora utrymmen mellan husen för de boenden att vistas på.

Olika hushöjder, hustyper och material skapar variationer bland bebyggelsen, men inom byggnadsgrupperna finns en strikt symmetri som karaktäriserar hela området. Balkongerna är i raka vertikala rader, och fasaderna fältindelas med hjälp av plåt- och putsdetaljer. Runt hela fasaden och längs med takfoten på samtliga byggnader löper en fris i eternit, och samtliga sockelvåningar är putsade i grov spritputs i en grå kulör.

Situationsplan, ej skalenförlig.

Situationsplan över östra Malmaberg. Flerbostadsområdet består av A-D: punkthus, E-J: lamellhus, K: Skivhus, L-N: loftgångshus. Bostadsområdet omges av Kumlagatan i norr, Norrbygatan i öster, Odensvigatan i söder, samt Odensviplatsen i väster. Utdrag från: Anders Holmberg arkitekter, Bygglövshandling BRF Kolarhagen.

Lamellhus

De fem lamellhusen är belägna i områdets norra del, längs med Kumlagatan, samt i hörnet Kumlagatan-Norrbygatan. De breda byggnadskropparna som är i fyra våningar har traditionellt inbyggda trapphus. Taket är motfallstak, och sockelvåningen rymmer bl.a. garage. Fönstren till trapphuset har asymmetriska fönsterbågar, medans övriga fönster består av ett större glas och ett vädringsfönster. Entrédörrarna är i aluminium. Balkongerna är delvis infällda och balkongfronterna är klädda med trapetskorrugerad plåt. Även under och ovan fönstren finns fält med trapetskorrugerad plåt.

Fasaderna är spritputsade med slätputsade konturer som delar in gavelfasaderna i fält. Tre av husen har en gröngul kulör och två har en rosa. De gröngula har orangea balkongfronter och övriga plåtdetaljer i en ljusbeige kulör. Sockelvåningen har grå spritputs och snedskurna fundament i rosamålad betong. De rosa lamellhusen har balkongfronter i en mörkröd kulör och övriga plåtdetaljer i en ljusbeige kulör. Sockelvåningen har grå spritputs och snedskurna fundament i ljusgråmålad betong. Byggnaderna med långsidan längs med Kumlagatan har rödmålade garageportar, och byggnaderna med kortsidan mot gatan är garageraden utformad som en öppen carport. Runt hela fasaden och längs med takfoten löper en fris i eternit.

Bild: vlm-kmvvb-0996.

Lamellhus i röd/rosa spritputsad fasad och slätputsade konturer. De indragna balkongerna är klädda med röd trapetskorrugerad plåt. Vlm-kmvvb-1026.

Korsningen Kumlagatan-Norrbygatan. I hörnet mellan två lamellhus ligger BRF Kolarhagens föreningslokal. Vlm-kmvvb-0986.

En av de två lamellhusstyperna har gröngul puts, orangea balkonger, vita plåtpartier vid fönstren och rosa snedskurna betongfundament mot den grå grovputsade sockelväningen. Vlm-kmvvb-1005.

T.v. Lamellhusen i rosa puts har röda balkonger, vita plåtpartier vid fönstren och grå snedskurna betongfundament mot den grå grovputsade sockelväningen. Vlm-kmvvb-1035.

T.h. Genom sockelväningen på vissa av lamellhusen finns genomgångar till andra sidan. Två av husen binds ihop i kortsidorna genom BRF Kolarhagens föreningslokal. Vlm-kmvvb-1044.

Loftgångshus

De tre loftgångshusen är placerade på en rad med entrésidan mot Odensvigatan. Belägna i Kolarhagens södra del avgränsar de området från den större förbigående Trädgårdsgatan. Byggnaderna är i fem våningar med garage i sockelvåningen. Loftgångarna hålls uppe av betongpelarstöd. Varannan våning har en loftgång och varannan en rad med balkonger. Samtliga lägenheter är i två våningar och har således en våning med balkong och en med loftgång. Trapphus och hiss är lokaliserat i mitten av loftgångsfasaden.

Fasaderna är spritputsade med slätputsade konturer som delar in gavelfasaderna och långsidan in mot den inramade gården i fält. Samtliga hus har en rosa kulör på putsen, medans balkong/loftgångsfasaden är täckt med beige plåt. Balkongfronterna i trapetskorrugerad plåt är vita, liksom de stödjande balkongfundamenten. Garageportarna i sockelvåningen är rödmålade. Runt hela fasaden och längs med takfoten löper en fris i eternit. Sockelvåningen är putsad med grov spritputs i en grå kulör.

Bild: vlm-kmvvb-1109.

Loftgångshus i korsningen Norrbygatan-Odensvigatan. Tre likadana byggnader med loftgångar och balkonger ut mot bilvägen och baksidan vetter mot innergården. Vlm-kmvvb-1083.

T.v. På varannan våning finns loftgångar och varannan finns balkonger. I sockelvåningen finns röda garageportar. Vlm-kmvvb-1099.

T.h. Rosa spritputsad fasad med slätputsade konturer. Sockelvåningen har en grov spritputs och är målad i samma grå kulör som på samliga byggnader inom området. Vlm-kmvvb-1091.

Punkthus

Kolarhagens fyra tiovåningars punkthus har ett indraget läge på gården och ramas in av de övriga byggnadstyperna. Byggnaderna är placerade som i hörnen av en kvadrat, och lämnar stora öppna utrymmen på innergården. I sockelvåningen finns både bostäder och gemensamma utrymmen såsom soprum.

Fasaderna är täckta med trapetskorrugerad plåt som i fönsterraderna har en ljus rosa kulör och mellan dessa en ljus blå. Balkongfronterna som även de är i trapetskorrugerad plåt har en orange kulör. Mindre plåtdetaljer är vita. Runt hela fasaden och längs med takfoten löper en fris i eternit. Sockelvåningen är putsad med grov spritputs i en grå kulör.

Bild: vlm-kmvb-1045.

T.v. Fasadplåt i ljusblå och ljusrosa, och balkongfronter i en orange kulör. Vlm-kmvvb-1060.

T.h. Entréerna var vid uppförandetiden i olika kulörer. Idag har samtliga samma utförande. Vlm-kmvvb-1076.

Skivhus

Skivhuset är liksom punkthusen i tio våningar. Det är placerat med långsidan längs med Norrbygatan, och ramar in området från öster. I sockelvåningen finns idag både bostäder och gemensamma utrymmen.

Fasaderna är täckta med trapetskorrugerad plåt som i fönsterraderna har en ljus rosa kulör och mellan dessa en ljus blå. Gavlarnas fasader är försedda med ett geometriskt mönster som går i samma kulörer som fasaden i övrigt. Balkongfronterna som även de är i trapetskorrugerad plåt har en röd kulör. Runt hela fasaden och längs med takfoten löper en fris i eternit. Sockelvåningen är putsad med grov spritputs i en grå kulör.

På sockelvåningen är även vissa delar panelklädda och är antingen lackerade utan pigment eller målade blå. Här finns även snedskurna fundament i betong målade antingen ljus blå eller ljus grå. Mindre plåtdetaljer är vita.

Bild: Vlm-kmvvb-1132.

I sockelvåningen på skivhuset fanns förr bl.a. en frisersalong. Vissa delar är panelade och målade i en blå kulör. Vlm-kmvb-1130.

T.v. Skivhusets gavlar har ett geometriskt mönster i fasadens blå och rosa plåt. Vlm-kmvb-1114.

T.h. Fasadkulören på punkthusen och skivhuset är i samma ljus blå och ljus rosa kulör. Vlm-kmvb-1127.

KULTURHISTORISK VÄRDERING

Lamellhus och punkthus i östra Malmaberg strax efter 1980-talets fasadrenoveringar. Foto: Carl Erik Bergold.

Kolarhagen i östra Malmaberg har ett högt kulturhistoriskt värde. Det är ett flerbostadshusområde som både till form och innehåll berättar om 1950-talets moderna arkitektur och stadsplaneideal, och som byggdes under en stor expansionsfas i Västerås stadsbebyggelses historia. Området är ett tidigt exempel på dåtidens stadsplaneideal, där tankarna kring trafikseparering började arbeta sig in alltmer i städernas utformning. Byggnadskropparna är arrangerade för att skapa en öppen gård, vilket var tongivande för efterkrigstidens byggande. Affärs- och servicecentrumet som byggdes i direkt anslutning till bostadsområdet, tillsammans med den omslutna gårdsplanen utan biltrafik, visar på idealet om att biltrafiken skulle separeras från gång- och cykelvägar.

Arkitekturen hos flerbostadshusen som ligger inom Barrträdet 1, Lövträdet 1 och Trädkronan 1-2 har idag en blandad karaktär. De uppfördes som strängt moderna under en tid då det gärna experimenterades inom arkitekturens utformning, men också där det fanns mycket gemensamt med 1940-talets arkitektur. De bevarade dragen är den symmetri som varje fasad har tack vare placeringen av fönster och balkonger, vilket är av vikt för förståelsen av områdets tillkomsttid. Även den för tiden vanliga spritputsen med slätputsade konturer, de asymmetriska glasrutorna i lamellhusens trapphus, plattorna av eternit och de plåtklädda balkongerna, visar på typiska drag och byggnadselement hos 1950-talets arkitektur. Senare, på 1980-talet, renoverades byggnaderna och fasader och balkonger erhöll ny kulör och vissa av byggnaderna även nytt fasadmateriäl.

Genom förändringarna som skedde på 1980-talet är det tidstypiska uttrycket från material- och färgsättning delvis spolierat. Volymen och symmetrin är det främsta som är bevarat från 1950-talets arkitektur. Detta tillsammans med byggnadernas placering, gårdsutrymmet, och området som grannskapsenhet, som visar på områdets tillkomsttid och del i det som var Västerås starka tillväxt under mitten av 1900-talet.

KONSEKVENSBESKRIVNING

Bedömningsgrader för konsekvensanalys

De antikvariska bedömningarna som används för konsekvensanalys är:

- Stor negativ påverkan som uppstår när påverkan sker i byggnad eller kulturmiljö med höga bevarandevärden. Kulturmiljöns värden går irreversibelt förlorade.

- Medelstora negativa konsekvenser som uppstår när viktiga värdebärare och samband eller strukturer påverkas påtagligt.

Liten eller ingen konsekvens när åtgärder inte förändrar kulturmiljövärdena i någon större utsträckning.

+ Medelstora positiva effekter som uppstår när åtgärder understödjer samband eller strukturer.

+ Stora positiva effekter som uppstår när åtgärder understödjer samband eller strukturer. Kulturmiljöns värden förbättras påtagligt.

Sammanställning av planerade åtgärder och antikvarisk bedömning

Bostadsrättsföreningen Kolarhagen har idag en önskan om att bygga ut balkongerna på samtliga byggnader i enlighet med önskemål från boenden. I samband med detta är även önskan att en fasadrenovering genomförs i och med ett allt mer stundande behov.

Sammanställningen av planerade åtgärder är baserad på det material som Anders Holmberg arkitekter har arbetat fram på uppdrag av BRF Kolarhagen.¹

¹ *Balkongrenovering. Brf. Kolarhagen. Anders Holmberg arkitekter, 170616.*

Lamellhus

Förslaget till utbyggda balkonger och ny fasadkulör på lamellhusen inom Barrträdet 1. Utdrag från: Balkongrenovering. Brf. Kolarhagen, Anders Holmberg arkitekter, 170616.

Utbyggnad av balkongerna. Byggs ut i en triangulär form, och vissa spegelvänds. De som inte är ut åt hörnen avskiljs med en tät skiljevägg mot grannen.

- *Medelstor negativ påverkan.* De tidstypiska indragna balkongerna byggs ut och får en ny form.
- *Medelstor negativ påverkan.* Symmetrin i fasaden förvanskas.

Byte av balkongplåt till småvågig ljusgrå profilerad plåt.

- + *Medelstor positiv påverkan.* Korrugerad stålplåt med sinusprofil är tidstypisk för 1950-talets arkitektur, liksom ljusa detaljer på fasaderna på t.ex. balkongplåt.

Ny fasadkulör i vitt. Befintliga plåtdetaljer bevaras vita.

- *Medelstor negativ påverkan.* Den vita fasadkulören avviker från 1950-talets putsarkitektur, som var mer varierad och färgrik.

Ny kulör på sockeln. Mörkgrå.

- Liten eller ingen påverkan.* Kulören är mörkare än den ursprungliga. En mörkare grå påverkar det kulturhistoriska värdet marginellt.

Rekommendation

För att inte orsaka att fasadens tidstypiska symmetriska fasaduttryck ska förvanskas bör den ursprungliga formen på balkongerna inte förändras. Den triangulära formen är främmande på balkonger från tiden, och fasadernas bevarade symmetri är ett starkt karaktärsdrag. Om balkongens utbyggnad endast sker på djupet får det en betydligt mildare påverkan på platsens tidstypiska karaktär. *Se exempel i bilaga 1, bild 1.*

Korrugerad stålplåt med sinusprofil är en tidstypisk balkongfront på 1950-talets flerbostadshus och ersätter med fördel dagens balkongfronter. *Se exempel i bilaga 1, bild 2.*

Den tilltänkta färgsättningen på hela byggnaden i vitt och grått avviker starkt från 1950-talets arkitektur. Vanliga var dova kulörer i grått, ockra, grönt, rödbrunt och beige. Lamellhusens ursprungliga färgsättning var enligt ett äldre fotografi grått, ljusblått och gult. Färgsättningen bör lämpligen anpassas efter detta och enlighet med övrig bebyggelse i området. *Se exempel i bilaga 1, bild 3.*

Loftgångshus

Förslaget till utbyggda balkonger, nya balkongfronter och nya fasadkulörer på loftgångshusen inom Trädkronan 1. Utdrag från: Balkongrenovering. Brf. Kolarhagen, Anders Holmberg arkitekter, 170616.

Utbyggnad av balkongerna rakt ut. Loftgångarna behåller samma liv som idag.

- *Medelstor negativ påverkan.* Symmetrin i fasaden förvanskas när varannan rad går längre ut och varannan längre in.

Byte av balkongplåt till stolpräcke vid balkongerna och till vitt småvågigt plåträcke vid loftgångarna.

- *Medelstor negativ påverkan.* Symmetrin i fasaden förvanskas när typen av räcke är olika på varannan våning.
- *Medelstor negativ påverkan.* Fasadens ursprungliga uttryck förvanskas när balkongfronten byts från plåt till genomsiktligt räcke.
- + *Medelstor positiv påverkan.* Korrugerad stålplåt med sinusprofil som balkongfront är tidstypisk för 1950-talets arkitektur.

Ny fasadfärg i varierade kulörer mellan de olika balkongerna och loftgångarna. Asymmetriskt utförande.

- *Medelstor negativ påverkan.* Ett asymmetriskt ”rutnmönster” i varierande kulörer förvanskar fasadens tidstypiska symmetri.

Ny kulör på sockeln. Mörkgrå.

- *Liten eller ingen påverkan.* Kulören är mörkare än den ursprungliga. En

mörkare grå påverkar det kulturhistoriska värdet marginellt.

Rekommendation

Om balkongens utbyggnad sker i samma djup på samtliga våningarna får det en betydligt mildare påverkan på platsens tidstypiska symmetriska karaktär. Fasadens symmetri bibehålls om samtliga balkongfronter har samma utförande. *Se exempel i bilaga 1, bild 1.*

Korrugerad stålplåt med sinusprofil är en tidstypisk balkongfront på 1950-talets flerbostadshus och ersätter med fördel dagens balkongfronter. Genomsiktliga balkongräcken förekommer men inte i lika hög utsträckning. Oftast var det endast en del av fronten som var genomsiktig, medan resten var täckt av stålplåten. Denna variant utförs med fördel inte på varannan våning. *Se exempel i bilaga 1, bild 2.*

Det asymmetriska utförandet av den tilltänkta fasadkulören avviker i hög grad från den ursprungliga symmetriska fasaden och från 1950-talets putsarkitektur. Fasaden erhåller med fördel en enhetlig kulör.

Punkthus

Förslaget till utbyggda balkonger, nya balkongfronter och ny fasadkulör på punkthusen inom Barrträdet 1 och Trädkronan 2. Utdrag från: Balkongrenovering. Brf. Kolarhagen, Anders Holmberg arkitekter, 170616.

Utbyggnad av balkongerna. De i mittraden byggs rakt ut. Balkongerna mot hörnen byggs rakt ut och i 90 graders vinkel. På varannan våning byggs de ut mot husets mitt och på varannan våning mot husets utkanter.

- *Medelstor negativ påverkan.* Symmetrin i fasaden förvanskas både när balkongerna byggs ut i vinkel och när de byggs ut åt olika håll.
- *Medelstor negativ påverkan.* De tidstypiska indragna balkongerna byggs ut.

Byte av balkongplåt samt räcken på franska balkonger till stolpat räcke.

- *Medelstor negativ påverkan.* Fasadens ursprungliga uttryck förvanskas när balkongfronten byts från plåt till genomsiktligt räcke.

Ny fasadkulör i varierande blå nyanser mellan de fyra husen.

- *Medelstor negativ påverkan.* Områdets ursprungliga enhetlighet frångås när punkthusen målas i olika nyanser.
- *Medelstor negativ påverkan.* De blå fasadkulörerna avviker från 1950-talets arkitektur.

Ny kulör på sockeln. Mörkgrå.

- *Liten eller ingen påverkan.* Kulören är mörkare än den ursprungliga. En mörkare grå påverkar det kulturhistoriska värdet marginellt.

Rekommendation

För att inte orsaka att fasadens tidstypiska symmetriska fasaduttryck ska förvanskas bör en utbyggnad endast ske på djupet. Detta innebär en betydligt mildare påverkan på platsens tidstypiska karaktär. *Se exempel i bilaga 1, bild 1.*

Korrugerad stålplåt med sinusprofil är en tidstypisk balkongfront på 1950-talets flerbostadshus. Genomsiktliga balkongräcken förekom men inte i lika hög utsträckning. Oftast var det endast en del av fronten som var genomsiktig, medans resten var täckt av stålplåt. Istället för genomsiktigt räcke rekommenderas korrugerad stålplåt med sinusprofil. *Se exempel i bilaga 1, bild 2.*

Den tilltänkta färgsättningen i olika blå nyanser avviker starkt från 1950-talets arkitektur. Punkthusgrupperingar utformades individuellt. Inom gruppen är husen lika men mellan grupper finns stora arkitektoniska skillnader. Punkthus putsades ofta på 1950-talet med ädelputs i vitaktiga och ljusst gråa nyanser, och den ursprungliga kulören på de aktuella punkthusen var vit. Rekommendationen är således att anpassa färgsättningen efter detta. *Se ursprunglig färgsättning bild på sidan 5.*

Skivhus

Förslaget till utbyggda balkonger, nya balkongfronter och nya fasadkulörer på skivhuset inom Lövträdet 1. Utdrag från: Balkongrenovering. Brf. Kolarhagen, Anders Holmberg arkitekter, 170616.

Utbyggnad av balkongerna in mot parken. De i hörnen byggs ut i 180 grader, varav delar ut på kortsidan. Övriga lägenheter får en utbyggnad i 90 graders vinkel. Vissa spegelvänds.

- *Medelstor negativ påverkan.* Symmetrin i fasaden förvanskas när balkongerna byggs ut i vinkel och när de byggs ut i 180 grader.
- *Medelstor negativ påverkan.* De tidstypiska indragna balkongerna byggs ut.

Byte av balkongplåtar till stolpräcke, frostat glasräcke eller vitt plåträcke. Asymmetriskt utförande.

- *Medelstor negativ påverkan.* Fasadens ursprungliga uttryck förvanskas när balkongfronten byts från plåt till genomsiktligt räcke eller glasräcke.
- *Medelstor negativ påverkan.* Glasräcke är ett mycket främmande element i 1950-talets arkitektur.
- + *Medelstor positiv påverkan.* Vit plåtfront på balkonger är tidstypiskt för 1950-talets arkitektur.

Ny fasadkulör i mångkolorerat utförande i ett triangelmönster.

- *Medelstor negativ påverkan.* Kompositionen av kulörer avviker från 1950-talets arkitektur.
- + *Medelstor positiv påverkan.* Konceptet att föra in triangulära former i fasaden, hämtat från lamellhusens ursprungsförande, kan koppla byggnaderna åter till sin uppförandetid.

Ny kulör på sockeln. Mörkgrå.

- Liten eller ingen påverkan.* Kulören är mörkare än den ursprungliga. En mörkare grå påverkar det kulturhistoriska värdet marginellt.

Rekommendation

För att inte orsaka att fasadens tidstypiska symmetriska fasaduttryck ska förvanskas bör en utbyggnad av balkongerna endast ske på djupet. Detta innebär en betydligt mildare påverkan på platsens tidstypiska karaktär. *Se exempel i bilaga 1, bild 1.*

Korrugerad stålplåt med sinusprofil är en tidstypisk balkongfront på 1950-talets flerbostadshus och ersätter med fördel dagens balkongfronter. Genomsiktliga balkongräcken förekommer men inte i lika hög utsträckning. Oftast var det endast en del av fronten som var genomskinlig, medan resten var täckt av stålplåten. Glasfront på balkongerna är ett helt främmande tillägg på den aktuella byggnaden. Denna variant förekommer inte på 1950-talets balkonger. Genomsiktligt balkongräcke och glasfront utförs med fördel inte på balkongerna. *Se exempel i bilaga 1, bild 2.*

Konceptet att föra in triangulära former i fasaden kan koppla byggnaden till sin uppförandetid. Dock är fasaden som detta inspirerats från i ett utförande där det finns en grundkulör, och dekoren är i sin tur målad i en kulör. Det aktuella förslaget är inte tidstypiskt i förhållande till kulörval och utförande, samtidigt som dess komposition blir mycket dominerande och tongivande för platsen. Det är inte utrett hur den ursprungliga fasaden såg ut, men en ny utformning bör anpassas i enlighet med övrig bebyggelse i området.

SAMLAD REKOMMENDATION

Den samlade rekommendationen från Västmanlands läns museum vid ett nytt utformande av fasader och balkonger för BRF Kolarhagens byggnader är att följa de ursprungliga idéerna för området, med hänseende till 1950-talets arkitektoniska och planmässiga ideal. Området utformades som en enhet, där samtidens gemensamhetstanke var central. Variationer inom området skapades genom olika hushöjder, hustyper och material, men inom bebyggelsegrupperna fanns strikt symmetri.

Kombinationen av ändring av fasadkulör till för 1950-talet avvikande färgsättning och utbyggnad av balkongerna i enlighet med det presenterade förslaget blir för området ett mycket stort steg från dess ursprungliga moderna utformning och symmetri. Västmanlands läns museum rekommenderar för en eventuell framtida utbyggnad av balkongerna att de inte byggs ut åt sidan, i vinkel, eller kring byggnadernas hörn, då detta avviker från den ursprungliga och tidstypiska utformningen med indragna och symmetriskt placerade balkonger.

Angående de föreslagna fasadkulörerna anser Västmanlands läns museum att avvikelser från 1950-talets färgskalor bör undvikas. Dagens färgsättning är, framför allt på punkthusen och skivhuset, redan avvikande. Om färgsättningen förändras bör denna istället sträva efter att återgå till det ursprungliga utförandet, eller en färgsättning som går mot eller i högre utsträckning harmoniserar med 1950-talets flerbostadshusarkitektur.

BILAGA 1

Bild 1. Exempel på balkongutbyggnad på flerbostadshus från 1950-talet. Björnen 1, "Skallbergsrundeln", Skallberget, Västerås. Vlm-skavb-0788.

Bild 2. Exempel på för 1950-talet tidstypiska balkonger. Hämtade från "Tidstypiskt. Arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880-1980", C. Björk och L. Reppen.

Bild 3. Exempel på för 1950-talet tidstypiska putskulörer från Dybecksgatan, Skallberget, Västerås. Bildkollage, Västmanlands läns museum.

LITTERATUR OCH KÄLLOR

Otryckta källor

Det byggda kulturarvet: 1950- och 1960-tal: Västerås tätort, Västerås stad, Stadsbyggnadskontoret, Västerås, 2004.

Tryckta källor

Björk, Cecilia, Kallstenius, Per & Reppen, Laila, Så byggdes husen 1880-2000: arkitektur, konstruktion och material i våra flerbostadshus under 120 år, 5:e upplagan, Formas, Stockholm, 2003.

Björk, Cecilia & Reppen, Laila, Tidstypiskt: arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880-1980, Svensk byggtjänst, Stockholm, 2016.

Lepasoon, Urve (red.), Byggnaders särdrag: stilhistorisk handbok 1880-1960, Boverket, Karlskrona, 1995.

Västeråsbebyggelsen 1890-1975, Del 1-3, Västerås kommun, Stadsbyggnadskontoret, Västerås, 1975.

Västmanlands läns museum, Kulturhistorisk byggnadsinventering i Västerås kommun. Västerås stadsbebyggelse, Kommunen, Västerås, 1981.

Arkiv

Västerås stadsarkiv.

Västmanlands läns museums arkiv.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Västmanlands läns museums dnr: VLM 180007

Fastighetsbeteckning: Barrträdet 1, Lövträdet 1, Trädkronan 1-2

Landskap: Västmanland

Län: Västmanlands län

Socken: Västerås stad

Kommun: Västerås

Ägare-beställare: BRF Kolarhagen

Antikvarisk sakkunnig: Byggnadsantikvarie Victoria Bly
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2
722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22

– en del av Region Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se